

דברי ירמיהו

מים ראשונים: ברוב השנים הרגילות (שאינן מעוברות), פותחת הפטרה זו את "שלושת השבועות" של בין המצרים, ודוחה את הפטרת פרשת פנחס **אליהו בהר חורב** (מלכים א פרק יט). בשנים מעוברות בהן קוראים את פרשות מטות ומסעי בנפרד, קוראים את "דברי ירמיהו" בשבת פרשת מטות.

דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן ... ויהי דבר ה' אלי לאמר: בטרם אצרך בבטן ידעתיד ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך ... ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע: (ירמיהו פרק א).¹

ספרי דברים פרשת דברים פסקא א – דברי תוכחות

"אלה הדברים אשר דבר משה". וכי לא נתנבא משה אלא אלו בלבד? ... מה תלמוד לומר: "אלה הדברים אשר דבר משה"? מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר: "וישמען ישורון ויבעט" (דברים לב טו)² ... כיוצא בו אתה אומר: "ואלה הדברים אשר דבר ה' אל ישראל ואל יהודה" (ירמיה ד), וכי לא נתנבא ירמיהו אלא אלו בלבד? והלא שני ספרים כתב ירמיהו, שנאמר: "עד הנה דברי ירמיהו" (ירמיה נא סד),³ מה תלמוד לומר "ואלה הדברים"? מלמד שהיו דברי תוכחות.⁴ ומנין שהיו דברי תוכחות? שנאמר: "כי לה אומר ה' קול תרדה שמענו פחד ואין שלום: שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו פילדה ונהפכו כל פנים לירקון: הוי כי גדול היום ההוא מאין כמהו ועת צרה היא ליצקב וממנה ינשע" (ירמיה פרק ל פסוקים ה–ז).⁵

מדרש זוטא - איכה (בובר) פרשה א – כהן שבימיו נחרב המקדש

"דברי ירמיהו" (ירמיה א א). מאי ירמיהו? שבימיו נעשה בית המקדש ארימון.⁶ דבר אחר: שבימיו נתרוממה מדת הדין על ישראל.⁷

¹ ארבע לשונות של הרס מול שתיים של בניין ונטיעה, מסמלות את ירמיהו נביא החורבן והזעם, בפרט בהשוואה עם ישעיהו. שתיים מתוך שלוש נבואות הפורענות שאותן נקרא בשבועות הבאים נטל ירמיהו ואחת ישעיהו. ואילו את כל שבע הנחמות שנקרא משבת נחמו ועד ערב ראש השנה, נטל ישעיהו ואף לא אחת, ירמיהו. וכבר הערנו בדברינו **זכרונות** ובדברינו **שופרות** בראש השנה שהפטרת יום שני של ראש השנה: "מצא חן במדבר... הלך להרגיעו ישראל ... מנעי קולך מבכי ... כי יש שכל לפעולתך ושובו בנים לגבולם" גם פסוקי הזכרונות בתפילת ראש השנה: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וכו'", "הם פיצו לירמיהו אשר אמנם נבא קשות על ישראל, אבל ליווה אותם בשנות ערב החורבן והחורבן וניסה עד הרגע האחרון לשכנע את שארית הפליטה לא לנתוש את הארץ (ומשלא הצליח, ירד איתם למצרים). הוא ירמיהו שנשלח לגאול את **השדה אשר בענתות** כאשר המצור על ירושלים היה בשיאו וגורלה של העיר כבר נחרץ. ובתוך כל זה יצר גם פסוקי נחמה מופלאים. ראו גם דברינו **חסד נעורים** בפרשת מטות.

² ראו דברים רבה א ו: "אלה הדברים ... כדבורים היו בני מתנהגים בעולם ... מה הדבורה הזו דבשה מתוך ועוקצה מר, כך הם דברי תורה". ראו דברינו **תוכחת אוהב** בפרשת דברים.

³ ראו גם ספרי דברים שמב וזאת הברכה: "יכול משאומרים להם דברי נוחמים חוזרים ואומרים להם דברי תוכחות? תלמוד לומר: ואמרת ככה תשקע בבל ולא תקום מן הרעה אשר אני מביא עליה עד הנה דברי ירמיהו (ירמיה נא סד), הוי: משאומרים להם דברי נוחמים, אין אומרים להם דברי תוכחות". על הסיום של ספר ירמיהו בסוף פרק נא והתוספת של פרק נב שמתחיל "ספר שני" (אולי היו לאחריו עוד פרקים שאבדו לנו), ראו פירוש דעת מקרא לספר. ראו גם גמרא בבא בתרא יד ע"ב שירמיהו כתב גם את ספר מלכים ומגילת איכה. ועכ"פ, פשיטא ש"דיבור" הוא לשון קשה כפי שמודגש במדרשים ופירושים רבים, כולל מינוי יהושע בפרשתנו הפותח בפסוק: "וידבר משה אל ה' לאמר" (ראו גם שמות ו יב). משה "מדבר" אל הקב"ה! ראו דברינו **יפקוד ה' איש על העדה**.

⁴ "אלה הדברים – אלה הדיבורים הקשים. מעניין שהדרשן לא מביא את הפסוקים הפותחים את ספר ירמיהו: "דברי ירמיהו", בדומה ל"אלה הדברים" של משה שפותחים את ספר דברים (אצל משה יש המשך המצביע על שירת האזינו כתוכחה העיקרית, וכך יכול היה הדרשן לעשות גם בדברי ירמיהו ולהצביע בהמשך על פסוקים מגוף הספר). במקום זה הוא בחר פסוקים מפרק ל בירמיהו שבהם הוא גם מסיים את הדרשה. כנראה שחשובה לו התקבולת "אלה הדברים" – אצל ירמיהו כמו אצל משה.

⁵ ושם גם "כיוצא בו" עמוס, דוד ואף קהלת (שלמה). מדרש זה הוא בתחילת ספר דברים ומציג את משה כראש המוכיחים וה"מדברים" אל ועל עם ישראל, שאולי מכוחו באים שאר הנביאים להוכיח את ישראל. אבל אנחנו עוסקים בירמיהו שאכן רוב נבואותיו הם תוכחות ודברים קשים. ראו שוב בגמרא בבא בתרא יד ע"ב על סדר ספרי המקרא שספר ירמיהו סמוך לספר מלכים (לפני ישעיהו ושלא כסדר שיש בידינו) מהטעם שספר מלכים סופו חורבן וספר ירמיהו כולו חורבן (ועפ"י המשך הגמרא שם ירמיהו גם כתב את שניהם). ופשיטא שאין הכוונה שבאמת שכולו חורבן, שהרי יש בירמיהו נבואות נחמה ויש בישעיהו לא מעט נבואות זעם. אלא שזה אופיו וטעמו העיקרי של ירמיהו שגם ליווה אישית את החורבן ואת שארית הפליטה כמתואר בסוף ספר מלכים ועוד יותר בסוף ספרו הוא. אך ראו איך מדרש זה מסיים בכל זאת בנחמה פורתא: "עת צרה היא ליצקב וממנה יושע", פסוק שרבות נדרש ומפורש כתשועה ויציאה מצרה ומצוקה.

⁶ ובקהלת רבה א ב: "למה נקרא שמו ירמיה? שבימיו נעשה ירושלים אירמיהא". ארימון או ארימאה הוא חורבה או שממה (מיוונית)...

⁷ ראו גמרא בבא מציעא ל ע"ב: "לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה ... שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפני משורת הדין". הם לא עשו לפני משורת הדין ולכן לא נמחל להם לפני משורת הדין, אבל דא עקא שזה בדיוק תפקיד הנביא לסננר על ישראל בכל כוחו ולמנוע את התרוממות מידת הדין. ראו למשל הביקורת על הושע בגמרא פסחים פז ע"א: "אמר לו

"מן הכהנים אשר בענתות" (שם). אמר רבי ברכיה: אמר ירמיה: עשוק שמי בכהנים. בימי משה: "יברכך ה' (במדבר ו כד), וּפְגַמְי: "ולוקח מהם קללה" (ירמיה כט כב). בימי משה: "וישמרד" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "ואשר למות למות ואשר לחרב לחרב" (ירמיה טו ב). בימי משה: "יאר ה' פניו" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "במחשכים הושיבני כמתי עולם" (איכה ג ו).⁸ בימי משה: "ויחונך" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "אשר לא אתן להם חנינה" (ירמיה טז יג). בימי משה: "ישא ה' פניו אליך" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "אשר לא ישא פנים לזקן" (דברים כח נ). בימי משה: "וישם לך שלום" (במדבר שם כו), ובימי: "כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים" (ירמיה טז ה).¹⁰

פסיקתא דרב כהנא יג דברי ירמיהו – ההקבלה למשה

ר' יודה בר' סימון פתח: "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך" (דברים יח יח), וכתב: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים לד י), ואת אומר "כמוך"? אלא, כמוך בתוכחות. את מוצא כל מה שכתוב בזה, כתוב בזה.¹¹ זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה, זה נתנבא על יהודה וישראל וזה נתנבא על יהודה וישראל. זה עמדו בני שבטו כנגדו וזה עמדו בני שבטו כנגדו. זה הושלך ליאור וזה הושלך לבור.¹² זה הוצל על ידי אָמָה וזה הוצל על ידי עבד.¹³ זה בא בדברי תוכחות וזה בא בדברי תוכחות. לפיכך צריך הכתוב לומר: "דברי ירמיהו" (ירמיה א א).¹⁴

ירושלמי ברכות פרק ז הלכה ג – ירמיהו משמיט את "הנורא"

... אמר רבי פינחס: משה התקין מטבעה של תפילה "האל הגדול הגיבור והנורא". ירמיה אמר: "האל הגדול הגיבור" ולא אמר הנורא. למה אמר הגיבור? לזה נאה לקרות גיבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק. ולמה לא

הקב"ה להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמך עליהן. לא דיו שלא אמר כן, אלא אמר לפני: ריבונו של עולם, כל העולם שלך הוא - העבירם באומה אחרת". ואף ביציאת מצרים "לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים" (ויקרא רבה כג ב), אלא ששם "אסר הקב"ה את עצמו בשבועה". ראו שם. האם גם ירמיהו כהושע? ירמיהו כתב לא רק את ספרו, אלא גם את מגילת איכה - קינות וספר מלכים (עפ"י גמרא בבא בתרא שהזכרנו לעיל). השימוש בברכת כהנים מסמל את הטרגיות הנוראה של ירמיהו שהיה כהן ונשלח להתנבא על חורבן הבית בו הוא צריך לשרת ולברך את העם בברכת כהנים. ירמיהו "מן הכהנים אשר בענתות" היה.

⁹ פה לא מצליח הדרשן למצוא פסוק באחד מהספרים שכתב ירמיהו והוא נאלץ להזדקק לספר דברים (שכתב משה), לתוכחה שבפרשת כי תבוא שהתקיימה בימיו של ירמיהו (ראו רמב"ן ויקרא כו טז שמקשר את תוכחת ויקרא לבית ראשון ותוכחת דברים לבית שני). אנחנו היינו מציעים את הפסוק באיכה ה יג: "בַּחֲרוֹרִים טָחוּן נָשְׂאוּ וּנְעָרִים פָּעַץ פְּשָׁלִי", או את הפסוק בירמיהו ז טז: "וְאַתָּה אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְעַדָּם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאֵל תִּפְגַּע בִּי כִי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ". כך או כך, אפשר שציטוט זה הוא מכוון ומטרתו להידוק הקשר בין ירמיהו ומשה כפי שנראה עוד להלן, ולא בכדי נזקק הדרשן לפסוק מספר דברים, דברי משה.

¹⁰ פסוק זה הוא ללא ספק מהקשים שבנבואות ירמיהו וכבר נדרש ע"י מדרשים קשים וכואבים כגון זה שבאיכה רבה א כג: "האפס לנצח חסדו ... רבי חנינא אמר: נגמר אותו דבר שאמר הקב"ה למשה (שמות ל"ג) וחנוני את אשר אחון. ר' סימון אומר: הא חסילה והא מסכמא, על ידי ירמיה שאמר (ירמיה ט"ז) כי אספתי את שלומי". ראו דברינו [הנחמה השנייה](#) בהפטר פרשת עקב ואמר ציון עזבני ה', בהם דנו במדרש קשה זה ובמקבילה מפסיקתא דרב כהנא. ראו עוד באוצר המדרשים (איינזשטיין) פנחס בן יאיר עמוד 484: "כיון שבא מנשה והכניס צלם בהיכל ובימי צדקיהו שהיו מציירין צורות ע"ז בכתלי בית המקדש, הלך בעל הבית כביכול אצל ירמיהו הכהן הנביא ואמר לו: הרי טמאו את בית המקדש. שכן כתב: ובא אשר לו הבית (ויקרא יד), זה הקב"ה. וכן הוא אומר: יען ביתי אשר הוא חרב (חגי א ט). מה כתב? וצוה הכהן ופנו את הבית". ירמיהו הכהן מצווה על פינוי הבית, בית המקדש, שנטמא. ראו עוד בפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כו - ויהי בעת שסרח, כיצד ירמיהו עוזב לענתות, במצוות ה', ונחשכו ממנו מראות החורבן הקשים בעת שהכהן הגדול נוטל את מפתחות שערי בית המקדש וזורקן לשמים ואומר: "הרי מפתחות של ביתך, אפיטרופוס של שקר הייתי בתוכך", ובעת "כשראו הכהנים והלויים שנשרף בית המקדש נטלו את הכינורים ואת החצוצרות ונפלו באש ונשרפו".

¹¹ במשה ובירמיהו. ירמיהו הוא הנביא שעליו מתנבא משה בפרשת הנביא בפרשת שופטים. ראו הפסוקים שם, שתחילה משה אומר לעם: "נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". ואגב שהוא מזכיר את מעמד הר סיני שם: "כָּל־אִשְׂרָאֵלִת מִעַם ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל וכו'", הוא ממשיך ומזכיר את דבר הקב"ה: "... הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ: נְבִיא אֲקִים לָהֶם מִקְרָב אֲחֵיהֶם כְּמוֹךְ וְנִתְּנִי דָבָר בְּפִיו וכו'". לצורך ההשוואה של ירמיהו עם משה, מעדיף הדרשן את "כמוך" של דברי ה' - שמוגבל לענייני תוכחה - על פני "כמוני" של דברי משה - שמתייחס לכלל הנבואה ומעיד על ענוותנותו של משה. ואפשר להוסיף ולדרוש בעניין.

¹² ראו ירמיהו לח ו: "וַיִּקְחוּ אֶת יְרֵמְיָהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר מִלְּכֻיָּהוּ בֶן הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בָּחַצַר הַמֶּטְרָה וַיִּשְׁלְחוּ אֶת יְרֵמְיָהוּ בַּחֲבָלִים וַיַּבְּרוּ אֵין מִים כִּי אִם סִיט וַיִּטְבַּע יְרֵמְיָהוּ בְּסִיט".

¹³ ראו בהמשך פרק לח שם איך עבד מלך הכושי מציל את ירמיהו. והאמה של משה היא כמוהו בת פרעה ככתוב בשמות בה ה: "וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקְרָה" וכשיטה שאמתה היא שפחתה ולא ידה (ראו גמרא סוטה יב ע"ב).

¹⁴ ראו מדרש זוטא - קהלת (בובר) פרשה א שלומד מפסוק זה שדברי ירמיהו הם משל עצמו: "שלשה נביאים נתנבאו דברי קינטורין ותלו נביאותן בעצמן: דברי עמוס, דברי ירמיהו, דברי קהלת". אך המדרש שלנו מדגיש שפתיחה כזו של "דברים" (שהם תוכחה) בראש הספר, למד ירמיהו ממשה והוא הנביא שעליו מתנבא משה בפרשת הנביא בפרשת שופטים. בכך אנחנו חוזרים למדרש ספרי בו פתחנו, להקבלה שבין "אלה הדברים" של משה ו"דברי ירמיהו" של ירמיהו, הפותחים כ"א את ספרו ונותנים לגיטימציה לירמיהו שגם אם אלה דבריו, את הרעיון לפתוח בדברים קשים שהם תוכחה, למד ממשה. להקבלה נוספת בין ירמיהו למשה ראו שמות רבה (שנאן) ד ג: "כמה שביקש ירמיהו שלא להתנבאות, ונתנבא על כורחו שלא בטובתו, שנאמר: אל תאמר נער אנכי כי על כל אשר אשלך תלך (ירמיהו א). כמה סירב משה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה, שנאמר: שלח נא ביד תשלח (שמות ד), ולבסוף הלך על כורחו שלא בטובתו, שנאמר: וילך משה". ורבות עוד ההקבלות בין ירמיהו למשה, כולל בנבואות הנחמה, ולא נאריך כאן.

אמר נורא? אלא שאין נורא אלא בית המקדש, שנאמר: "נורא אלהים ממקדשיך" (תהלים סח לו) ... אמר רבי יצחק בן אלעזר: יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואין מחניפין לו.¹⁵

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כו ויהי בעת שסרחה – מקללה לתקווה¹⁶

הוא היה אחד משנים שאיררו וקיללו את יומן שנולדו בהם, איוב וירמיהו. איוב אמר: "לאבד יום אגלד בו" (איוב ג), ירמיה אמר: "אָרֹר הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵלְדָתִי בוֹ" (ירמיה כ יד). אמר ירמיה: אומר לכם למה אני דומה. לכהן גדול שעלה גורלו להשקות מים המרים. וקרבו את האשה אצלו ופרע ראשה ופרסס את שיערה. נטל הכוס להשקותה, נסתכל בה שהיא אמו. התחיל צווח ואומר: אוי לי אמי שהייתי משתדל מכבדך והריני מבזך. כך היה ירמיה אומר: אוי לי עליך אמי ציון, שהייתי סבור שאני מתנבא דברים טובים וניחומים והריני מתנבא עליך דברי פורענות.¹⁷

ירמיה היה אחד משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור. ירמיהו היה מתנבא בשווקים, צפניה בתוך בתי כנסיות, וחולדה אצל הנשים. וירמיהו היה מתנבא ואומר: אם תשובו ממעשיכם הרעים ותשמעו לדבריי, ירומם אתכם הקב"ה על כל מלכויות. ואם לא תשמעו לדבריי הרי הוא מוסר את ביתו ביד השונאים והם עושים בו כרצון נפשם.¹⁸

אמר לו הקב"ה: בטרם אצרך בבטן, עד שלא יצרתך במעי אמי מניתך להיות מתנבא על עמי. ענה ירמיה ואמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם איני יכול להתנבאות עליהם ... איני יכול לצאת על ידי ישראל: "הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי" (ירמיה א ו). אמר לו הקב"ה: הלא לנער אני אוהב, שנאמר: "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא א) שלא טעם טעם חטא. וכשגאלתי את ישראל ממצרים קראתי אותן נער, דכתיב: "כי נער ישראל וממצרים קראתי לבני" (שם), ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל, דכתיב: "זכרתי לך חסד נעורייך" (ירמיה ב ב).¹⁹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דויהי פרשה ג – אהבת נעורים וחסד הכלולות

דבר גדול עשו ישראל. כדי היא האמונה שהאמינו בי שאקרע להם את הים. שלא אמרו למשה: היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידינו מחיה לדרך! אלא האמינו והלכו אחרי משה. עליהם מפורש בקבלה: "הלוך וקראת באזני

¹⁵ אגב השוואת ירמיהו כמוכיח עם משה, אי אפשר שלא להביא מדרש זה בו ירמיהו "חולק" על משה ולא מסכים לכנות את הקב"ה בכינוי "נורא" (אבל כן "גיבור") בשל מוראות החורבן. ראו מקבילה בגמרא יומא סט ע"ב: " ... אתא משה אמר: האל הגדל הגבר והנורא. אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר נורא". לנביא "כמוך" או "כמוני" יש דעה משלו. וכבר הארכנו במדרש זה בדברינו [האל הגדול הגיבור והנורא](#) בפרשת עקב, ראו דברינו שם שדניאל לא אמר "הגיבור" – היכן היא גבורתו?!

¹⁶ מדרשי הפסיקתאות, רבתי ורב כהנא, מסודרות כידוע על "מעגל השנה" ולא על פרשות התורה (חפשו ברשת [ענת רייזל, מבוא למדרשים, הוצאת תבונות](#), מכללת הרצוג) ולפיכך שתיהן מקדישות פיסקא מיוחדת לכל אחת משלוש שבתות הפורענות ושבע שבתות הנחמה. שתי פיסקאות אלה, [מפסיקתא דרב כהנא](#) יג – דברי ירמיהו, [ומפסיקתא רבתי](#) כו – בעת שסרחה, מכילות את עיקר המדרשים על הפטרת הפורענות הראשונה בה אנו עומדים, תהפוך גם היא לנחמה שלימה במהרה בימינו אמן.

¹⁷ ראו שם בקטע אחד קודם שירמיהו מוכיח את אימו, כשהוא מכוון לאם ציון: "יצאתו של ירמיה לעולם, זעיק זעקה גדולה כבחור ואמר מעי מעי אוחילה ... קירות לבי ... פתח פיו והוכיח לאמו. אמר לה: אמי אמי, לא עֲבַרְתִּי כדרך הנשים ולא ילדתי כדרך היולדות, שמה היו דרכיך כדרכי כל הסוטות, ונתת עיניך באחר ... כיון ששמעה אמו דברים הללו, אמרה: מה ראה זה לומר בי כך שלא בעונתי? פתח פיו אמר לה: לא עלייך אמי אני אומר כך, לא עליך אמי אני מתנבא, אלא לציון ולירושלים אני אומר". ובקטע אחר באותו מדרש בהמשך, כשהוא פוגש את אימו ציון לאחר החורבן: "אמר ירמיהו: כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר, לבושיה שחורים ושערה סתור צועקת מבקשת מי ינחמנה. ואני צועק ומבקש מי ינחמני. קרבתי אצלה ודברתי עמה, ואמרתי לה: אם אשה את – דברי עמי, ואם רוח את – הסתלקי מלפני. ענתה ואמרה לי: איך מכירני? אני היא שהיו לי שבעה בנים, יצא אביהם למדינת הים ... נפל הבית על שבעה בנייך והרגם. איני יודעת על מי אבכה ועל מי אסתור שעריי. עניתי ואמרתי: אין אתה טובה מן אמי ציון והיא עשויה מרעית לחיות השדה. ענתה ואמרה לי: אני אמי ציון, אני היא אם השבעה". אי לכך, כשירמיהו אורר את יומו בו נולד, הוא מתכוון לא רק לעצם בואו לעולם (האם הביולוגית), אלא גם לבואו לעולם כיהודי (אמו ציון) והשליחות הקשה שהוטלה עליו לעם ישראל. ירמיהו לא רצה להיות נביא זעם. ירמיהו, יחד עם משה ויונה, הוא אחד משלושה נביאים שסירבו או "התקשו" לשליחותם, בלשון פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק ד סימן יג, אלא שזו נכפתה עליהם. ועל אם השבעה, ראו גמרא גיטין נז ע"ב, מובא בדברינו [שישה מיליון מזבחות](#).

¹⁸ לעיל ראינו שהשם ירמיהו הוא מלשון ארימון או אירמיהא שמשמעותם שממה בלשון יוונית. אבל יש גם פירוש אחר ובעברית! זה ירוממך. ירמיהו קורא מקירות לבו לעם ישראל לשוב וה' ירומם אותם. ירמיהו הוא כהן עשוק שרוצה לומר ברכת כהנים שכתב משה בתורה ולא נביא התוכחה של פרשת כי תבוא שכתב משה בתורה (ראו הדף [תוכחתו של בשר ודם](#)).

¹⁹ הקב"ה מפתה את ירמיהו ללכת בשליחותו ע"י פסוקי הנחמה שבתחילת פרק ב, בסוף ההפטרה: "הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' זָכְרְתִי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ לְלוּלְתֶיךָ לָכֵתֶךְ אַחֲרַי בְּמִדְבָּר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה". עפ"י המדרש, זה מה שנאמר לירמיהו. "אח"כ, מוסיף המדרש שם, מתברר לירמיהו שהשליחות היא כוס תרעלה לירושלים ואז הוא מקלל את יומו: "ואף אתה אל תאמר כי נער אנכי כי על כל אשר אשלחך תלך - טול הכוס הזה של חימה והשקה את הגוים. נטל ירמיה את הכוס ואמר: למי אשקה תחילה? איזה מדינה תשתה? אמר לו: את ירושלים ואת ערי יהודה השקה תחילה, שהם ראש לכל המלכויות. כיון ששמע ירמיה כך, התחיל פותח פיו וארר את יומו, דכתיב: ארור יום אשר ילדתי וגו' (ירמיה כ יד)". לא בכדי אנחנו מוסיפים את פסוקי הנחמה שבסוף ההפטרה. לא רק על מנת לסיים בדבר טוב (ירושלמי מגילה פרק ג הלכה ז). פסוקים אלה היו עיקר שליחותו של ירמיהו, עפ"י המדרש, וכשנודע לו שבעצם השליחות היא תוכחה וחזות חורבן על יהודה וירושלים, קלל את יומו.

ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב ב). מה שכר נטלו על כך? "קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו, רעה תבוא עליהם נאם ה'".²⁰

אחרית דבר: נחזור על דברים שהבאנו בראש הדף (הערה 1). מתוך שלוש נבואות הפורענות של "בין המצרים" נטל ירמיהו, נביא החורבן והזעם, שתיים; וישעיהו - אחת. אבל את כל שבע הנחמות שנקרא משבת נחמו ועד ערב ראש השנה, נטל ישעיהו ואף לא אחת נטל ירמיהו. וכבר הערנו בדברינו [זכרונות](#) ובדברינו [שופרות](#) בראש השנה שהפסרת יום שני של ראש השנה: "מצא חן במדבר... הלך להרגיעו ישראל... מנעי קולך מבכי... כי יש שכר לפעולתך ושבנו בנים לגבולם" וכן פסוקי הזכרונות בתפילת ראש השנה: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וכו'", הם הפיצוי לירמיהו.

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים 1: ראו ילקוט שמעוני שופטים רמז סב שהקב"ה מייחד שמו על הטובה והנחמה ולא על התוכחה והקללה (מגדעון ואחרים): "וכן ירמיה בשעה שהיה מתנבא דברי נחמות, היה מייחד שמו, שנאמר: כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריק. אבל בדברי תוכחות כתיב: דברי ירמיהו. וכן משה על כל דבור ודבור כתיב: וידבר ה', וכשבא להוכיח כתיב: אלה הדברים".

מים אחרונים 2: ראו פסיקתא רבתי פיסקא יא - יהודה וישראל: "כל מי שמשרת את ישראל צריך לשמור עצמו שלא יטול את שלו מתחת ידיהם, כגון משה וישעיה ואליהו. משה אמר: שמעו נא המורים, (במדבר כ י), ונאמר: לא תביאו את הקהל הזה (שם שם יס). ישעיה אמר: ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב (ישעיה ו ה), מיד: ובידו רצפה (שם שם ו). אליהו: כי עזבו בריתך בית ישראל (מלכים א יע), ונאמר: ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתך (שם שם טז). ד"א צריך לשמור שלא יאבד כדואג ואחיתופל".

ירמיהו שחי בתוככי עם ישראל, שהוכיחם באהבה גמורה ושהלך איתם עד לגלות מצרים, לא נמצא ברשימה מכוונת זו!.

²⁰ ירמיהו בא מכוחו של משה, לא רק ב"דברים" ובתוכחות, אלא גם בקשר לחסד הנעורים ולאהבת הכלולות של הדור שיצא למדבר בלי לשאול הרבה שאלות והאמין והלך אחרי משה. זה דור המדבר, שלא היה חסר חסרונות, אבל קיים "לכתך אחרי במדבר". ראו שוב בדברינו [חסד נעורים](#) בפרשת מטות. לפיכך, כאשר בגמרא סנהדרין (קי"ב) בא ר' עקיבא לשפוט את דור המדבר בחומרה ולומר שאין לו חלק לעולם הבא, שופטים אותו חבריו ואומרים: "שבקה רבי עקיבא לחסידותיה" (עזב ר' עקיבא את מידת חסידותו), ופשיטא שהם באים לעולם הבא, שנאמר: "הלך וקראת באזני ירושלים לאמר... זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב ב). ומה אחרים באים בזכותם - הם עצמם לא כל שכן! ראו בדברינו [דור המדבר וחלקו לעולם הבא](#) בפרשת שלח לך. ומי הם שבאים בזכות דור המדבר? כל הדורות הבאים, כולל דור הבנים העומדים בפרשתנו על פתחה של ארץ ישראל וכולל דורו של ירמיהו (שלהוותנו איבד את הארץ). ראו עוד מדרש תהלים (בובר) מזמור לו: "משוך חסדך ליודעך... אמר ר' ינאי: אם מדליק אדם נר לחבירו ביום בשעת האורה, מה הנאה יש לו? ואימתי הוא נהנה בנר, בשעה שהוא מדליק לו בלילה בשעת האפילה. והחסד שעשו ישראל במדבר היה להם מתוקן מאותה שעה מימי משה. ואימתי נפרע להן? בשעת חשיכה בימי ירמיהו, שנאמר: כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיהו ב ב). הוי: משוך חסדך ליודעך". ואנו נוסיף שלמרות שהפסרת השבת איננה כסדר פרשות השבוע וממקור "מעגל השנה" באה (ראו הערה 16), יש חיבור יפה בין הפרשה להפסרת. הפרשה, כמו כל סוף ספר במדבר, עוסקת בדור הבנים, בכניסה לארץ ישראל ומי זוכר את דור המדבר? באה הפסרת פרק א בירמיהו ומזכירה לנו אותו: "ויהי דבר ה' אלי לאמר: הלך וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: קודש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו ורעה תבא עליהם נאם ה'". שנוכח לגאולה השלימה.